

EĞİTİM HUKUKU KAVRAMI¹

¹Bu konu ile ilgili daha fazla bilgi için yazarın/yazarların aşağıda verilen eserine/eserlerine bakılabilir:

Karaman-Kepenekci, Y. (1999) *Türkiye’de Genel Ortaöğretim Kurumlarında İnsan Hakları Eğitimi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Karaman-Kepenekci, Y. (2000a) *İnsan Hakları Eğitimi*, Ankara: Anı Yayıncılık.

Karaman-Kepenekci, Y. (2000b) İnsan Hakları Eğitiminde Temel Yaklaşımlar, *Milli Eğitim Dergisi*, 145, 36–37

Karaman-Kepenekci, Y. (2003) Demokratik Okul, *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 11, 44–54.

Karaman-Kepenekci, Y. (2004) İlköğretim Okulu Yöneticilerinin Eğitim Mevzuatına İlişkin Görüşleri, *Eğitim Bilimleri ve Uygulama*, 3(6), 159–174.

Karaman-Kepenekci, Y. (2006) Türkiye’de Eğitim Hukuku, *Türkiye’de Eğitim Bilimleri: Bir Bilanço Denemesi* (Editör: M. Hesapçıoğlu), Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Karaman-Kepenekci, Y. (2011) Educational Administrators’ Education in Law, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 44(1), 1–16.

Karaman-Kepenekci, Y. (2013) Türkiye’de İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitiminin Gelişme Serüveni ve Bugünkü Durumu, *Eğitimci Öğretmen Dergisi*, 19, 58-61.

Karaman-Kepenekci, Y. (2014a) *Eğitimciler İçin İnsan Hakları ve Vatandaşlık* (2. Baskı), Ankara: Siyasal Kitabevi.

Karaman-Kepenekci, Y. (2014b) Türkiye’deki İlköğretim Okulu Müdürlerinin Hukuk Eğitimi Üzerine Bir Çalışma, *Prof. Dr. Haydar Taymaz Armağan Kitabı* (Editörler: İ. Aydın ve K. Yılmaz), Ankara: PegemA Akademi Yayınları.

Karaman-Kepenekci, Y. ve Başaran-Koç, Y. (2016) İlkokul Yöneticilerinin Karşılaştığı Hukuksal Sorunlar ve Çözüm Yolları, *Prof. Dr. Ziya Bursalıoğlu’na Armağan*, (Editörler: Prof. Dr. Ali Balcı ve Prof. Dr. İ. Aydın), Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayını.

Karaman-Kepenekci, Y. ve Sabancı, O. (2016) Sosyal Bilgiler Eğitimi Lisans Programı Kapsamında Verilen Hukuk Eğitiminin Etkililiği, *II. Uluslararası Eğitim Bilimleri Kongresi: Küresel Gelişmeler Işığında Yükseköğretimi Durumu ve Geleceği*, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Bişkek, Kırgızistan.

Eğitim hukuku oldukça yeni bir hukuk dalıdır. Dolayısıyla üzerinde ayrıntılı çalışmaların ve tartışmaların yapılması gerekir. Bu doğrultuda aşağıda eğitim ve hukuk ilişkisi, eğitim hukukunun tanımı ve kapsamı, eğitim hukukunun hukuk sistemi içindeki yeri, eğitim hukukunun örgütlenişi, eğitim hukukunun teorik çerçevesi ve eğitim hukuku eğitiminin gerekliliği konuları ele alınmıştır.

A. Eğitim ve Hukuk İlişkisi

Eğitim ve hukuk bir toplumu etkileyen iki önemli kurumdur. Eğitim insanların davranışlarını ve ilişkilerini şekillendirmeye çalışırken; hukuk bu davranışları ve ilişkileri düzenlemeye çalışır (Bingöl, 2012). Kişinin eğitim ve öğrenim ihtiyaçları ise eğitimle; hak ve özgürlük ihtiyaçları ise hukukla sağlanır (Akyüz, 2006).

Hukuk düzeninin iyi bir şekilde işleyebilmesi için kişilerin toplumsal yaşamın gereği olarak hem sahip oldukları hak ve özgürlüklerin hem de üstlendikleri dev ve sorumlulukların bilincine sahip olmaları gerekir. Bireylere bu bilincin kazandırılması ise ancak eğitim ile sağlanabilir. Kişilerin eğitim düzeyindeki artış ile o toplumda düzenin sağlanacağı ve dolayısıyla hukuk kurallarına uygun davranmanın gerçekleşeceği ileri sürülebilir (Bingöl, 2012).

Diğer yandan, eğitim kurumları hukuksal düzenlemelere göre oluşturulur ve eğitsel faaliyetlerini yürütür. Bu açıdan bakıldığında da hukuk ve eğitim arasında bir bağ olduğunu söylemek mümkündür (Akyüz, 2006; Okçu, 2007). Kısaca, bir toplumda hukuksuz bir eğitimin olamayacağı ve eğitim olmadan da hukuk düzeninin sağlanamayacağı ileri sürülebilir (Akyüz, 2006).

B. Eğitim Hukukunun Tanımı ve Kapsamı

“Eğitim Hukuku” hem eğitimcileri hem de hukukçuları ilgilendiren bir hukuk dalıdır (Akyüz, 1981). Bilindiği üzere eğitim hukuku kavramının bileşenlerinden olan eğitim kavramı anlam itibariyle öğretim kavramından farklıdır. Öğretim okul denilen örgütlerde programlı bir şekilde yapılırken; eğitim başta okul olmak üzere çeşitli örgütlerde, hatta örgütsüz olarak serbest bir şekilde ailede, okulda, işyerinde veya kişisel iletişimin olduğu her yerde yapılabilir. Çocuk ilk eğitimini ailede alır. Hemen belirtmek gerekir ki, çocuğun eğitimi de dâhil olmak üzere çocuğu ilgilendiren hukuksal konular, ayrı bir hukuk dalı olan “Çocuk Hukuku” içinde düzenlenmiş ve bu dal bağımsız ve karma nitelikli bir hukuk dalı olarak hukuk sistemi içinde yerini almıştır (İnan, 1968; Akyüz, 2016). Eğitim hukuku, en geniş anlamda, çocuğa ailelerde verilen eğitimle, başta okullar olmak üzere tüm eğitim örgütlerinde verilen eğitimi; kısacası toplumdaki bütün kurum ve kuruluşlar tarafından verilen eğitimi düzenleyen hukuk kurallarından oluşur ve bu bağlamda çocuk hukukunu da kapsar (Akyüz, 1981).

Dar anlamda eğitim hukukunun konusunu ise, çocuk hukukunun dışında kalan ve okul da dâhil olmak üzere eğitimi düzenleyen hukuk kurallarının oluşturduğu ve kapsamına kamu ve özel; örgün ve yaygın tüm eğitim örgütlerinin (okul öncesi eğitim kuruluşları, ilkokullar, ortaokullar, liseler, yükseköğretim kuruluşları, özel eğitim kuruluşları, mesleki eğitim kuruluşları, uzaktan eğitim kuruluşları, açık öğretim kuruluşları, yaşam boyu eğitim kuruluşları gibi) girdiği söylenebilir. Eğitim hukuku denilince bu örgütlerin yapısı ve yönetim şekli ile bu örgütlerde yer alan yönetici, öğrenci, öğretmen, müfettiş, diğer çalışanlar ve veliler gibi tüm kişilerin haklarını ve sorumluluklarını düzenleyen ulusal ve uluslararası hukuk kurallarının tümü anlaşılmaktadır. Hatta eğitim hukukunun kapsamına, okulu ve okul sisteminin

masraflarını karşılayan, yöneten kişi ve kuruluşların (dernek veya vakıflar) hakları ve sorumlukları ile onların Mili Eğitim Bakanlığı gibi resmi kuruluşlar tarafından teftişini ilgilendiren hukuk kuralları da girer. Bu bağlamda eğitim hukukunun konusuna haklar ve sorumluluklar konusunda verilen eğitimler; diğer bir deyişle insan hakları ve vatandaşlık eğitimi de girmektedir. Kısaca, “eğitim hukuku”nun kapsamında, eğitimi düzenlemek amacıyla konulmuş hukuk kurallarını incelemek, açıklamak, yorumlamak, boşluklarını gidermek, aksayan yönlerine ilişkin eleştirilerde ve önerilerde bulunmak için yapılan tüm çalışmalar yer alır (Akyüz, 2006).

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, eğitim hukuku, eğitim alanına ilişkin mevzuattan ya da bu mevzuatın bilinmesinden ibaret değildir. Eğitim hukuku da dâhil olmak üzere her hukuk dalı, öncelikle düzenlediği ve ilgilendiği tüm ilgili kavramların özünü araştırmalı, tartışmalı ve bu kavramlara ilişkin yasal düzenlemelerin ve uygulamaların bu öze uygunluğu açısından değerlendirmesini yapmalıdır. Bu yüzden disiplinlerarası bir alan olarak nitelendirilebilen eğitim hukuku, eğitim alanındaki hükümet kararları veya Milli Eğitim Şuraları da dâhil tüm ulusal hukuksal düzenlemeler ile uluslararası hukuksal düzenlemelerin hem hukuksal hem de eğitsel açılardan analizine odaklanır (Bingöl, 2012).

Eğitim hukuku yeni bir hukuk dalıdır. Ayrı bir eğitim hukuku dalının ortaya çıkmasının nedeninin; bu alana özgü çıkar çatışmalarının yine bu alana özgü olarak geliştirilmiş ilkelere dayanılarak çözümlenmesine duyulan ihtiyaç olduğunu söylemek mümkündür (Bingöl, 2012). Eğitim hukukunun içeriğini en genel şekilde hukuk (yönetim hukuku, anayasa hukuku, genel kamu hukuku, medeni hukuk, ceza hukuku gibi) ile eğitim bilimlerinin (eğitim yönetimi, eğitim ekonomisi, eğitim politikası, eğitim tarihi, eğitim felsefesi, eğitim sosyolojisi ve eğitim psikolojisi gibi) kesişen tüm alanlarının oluşturduğu söylenebilir. Kapsamındaki bu genişlikten dolayı tüm yargı kararları içinde eğitim ve öğretimle ilgili uyuşmazlıkların azımsanmayacak bir çoğunluğu oluşturduğu ileri sürülebilir. Bu yüzden yalnızca eğitim ve öğretim alanındaki

uyuşmazlıklara bakmakla görevli, ayrı “eğitim mahkemeleri”nin kurulması bile düşünölebilir (Bingöl, 2012).

C. Eğitim Hukukunun Hukuk Sistemi İçindeki Yeri

Özel hukuk ve kamu hukuku ayrımı açısından bakıldığında, eğitim sistemini ilgilendiren kuralların çoğunda devletin durumu egemenlik gücüne dayanır. Bu bakımdan, eğitim hukukuna ilişkin kuralların çoğu kamu hukuku içerisinde değerlendirilebilir (Bingöl, 2012). Ancak, 1982 Anayasası, devletin gözetim ve denetimi altında, Atatürk ilkeleri ve inkılapları doğrultusunda eğitim ve öğretimin yapılabileceğini ve özel ilk ve orta dereceli okulların bağlı olduğu esasların, devlet okulları ile erişilmek istenen seviyeye uygun olarak, kanun ile düzenleneceğini (m. 42) belirtmektedir. Bu kurala göre başta özel okullar olmak üzere özel eğitim kuruluşları açılabilir. Özel okulları düzenleyen kurallara bakıldığında, bu kuralların bazılarının kamu hukukuna, bazılarının ise özel hukuka girdiği görülmektedir. Özellikle, özel okulların açılmasına izin verme ve kapatma, açılan özel okulların programlarını onaylama ve teftişi gibi hususlar Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yönetildiği için bu alana ilişkin kuralların kamu hukukunun kapsamında yer aldığı ileri sürülebilir. Ancak, özel okulların sahipleri ile öğretmenleri (sözleşme ile istihdam edilirler) ve velileri arasındaki ilişkilerle ilgili kurallar özel hukukun kapsamı içinde yer alır.

Ayrıca eğitim hukuku geniş yorumlandığında, eğitimin öznesinin büyük ölçüde çocuk olduğu ve yukarıda da belirtildiği gibi çocuk hukukunun da eğitim hukuku içinde yer aldığı söylenebilir. Çocuğa doğumunda itibaren, velayet hakkı gereği ailede verilen eğitim özel hukukun düzenleme alanı içinde yer alır. Ayrıca özel öğretim kurumlarının bazı uygulamaları için de özel hukuk kuralları söz konusu olabilir. Bu bakımdan eğitimle ilgili bazı konuların özel hukuka girdiğini söylemek mümkündür (Akyüz, 1981). Sonuç olarak, özel hukuk ve kamu hukuku ayrımından yola çıkılırsa eğitim hukukunun içerdiği konular itibariyle hem özel hukuka

hem de kamu hukukuna özgü özellikler taşıdığı; ancak kamu hukuku yönü ağır basan “karma nitelikli” bir hukuk dalı olduğu belirtilebilir.

Ulusal hukuk ve uluslararası hukuk ayırımından hareketle de eğitim hukukunun yine karma nitelik taşıdığı söylenebilir. Çünkü eğitimle ilgili hukuksal düzenlemelerin çoğunluğu ulusal düzeyde yapılmakla birlikte, uluslararası düzeyde eğitimi ve özellikle eğitim hakkını konu alan hukuksal düzenlemeler (İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi, Çocuk Hakları Sözleşmesi gibi) de bulunmaktadır.

Eğitim hukukunun hukuk sistemi içindeki yeri eğitim ile ilgili davalarda görevli ve yetkili mahkemenin belirlenmesini de sağlar. Eğitim kural olarak devletin sunmayı üstlendiği bir hizmet niteliği taşımakla birlikte, yukarıda da açıklandığı gibi, özel sektörün faaliyet göstermesine de izin verilen bir alandır. Bu nedenle eğitim faaliyetinin özel sektör tarafından gerçekleştirilmesi durumunda (örneğin öğretmenin sözleşme ile bir özel okulda çalışmasında) çıkabilecek uyuşmazlıklardaki davalar hukuk davası niteliği taşır ve bu davalara hukuk mahkemeleri bakar. Ancak örneğin bir kamu okulu tarafından dışarıdan hizmet alınmasıyla ilgili olarak bir uyuşmazlığın doğmuş olması durumunda görevli mahkeme yine hukuk mahkemesi olabilir. Yine de gerçekleştirilen eğitim hizmeti ister kamu hizmeti ister özel sektör hizmeti olsun, her iki durumda da yöneticilerin ya da diğer çalışanların cezai sorumluluklarına ceza mahkemelerinde hükmedilmekte; diğer ifadeyle bu tür cezai uyuşmazlıklar ceza mahkemelerinde görülmektedir. Diğer yandan devlet tarafından gerçekleştirilen eğitim faaliyetleri sırasında bir uyuşmazlığın ortaya çıkması durumunda davalar kural olarak yönetsel (idari) yargı kolunda görülür.

D. Eğitim Hukukunun ÖrgütleniŖi

Eğitim hukukunun örgütleniŖi sorununa, öncelikle bu alanın dersinin/derslerinin olup olmadığı açısından bakılabilir. Türkiye’de hukuk fakültelerinde eğitim hukuku adında bir ders bulunmamaktadır. Hukukçuların eğitiminde eğitim hukukuna özel olarak girilmemekte, konuya ilişkin tartışmalara genel olarak yönetim hukuku, anayasa hukuku ya da genel kamu hukuku derslerinin içerisinde, yalnızca yeri geldiğinde değinilmektedir (Bingöl, 2012).

Cumhuriyet döneminde eğitim hukuku alanının ilk kez resmî olarak ortaya çıkışı, Ankara Üniversite Senatosu’nun 31 Mart 1964 gün ve 463/2718 sayılı kararına dayanılarak Ankara Üniversitesi bünyesinde 1965 yılında Eğitim Fakültesi’nin kurulması ve bu Fakülte’de “Eğitim Hukuku Kürsüsü”nün açılmasıyla olmuştur.